

Інформаційна довідка
щодо проекту Цивільного кодексу України
(реєстр. № 15150 від 09.04.2026)*

***Анотація.** Інформаційна довідка містить результати аналізу проекту Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09.04.2026). За результатами аналізу відзначено позитивні новели проекту Цивільного кодексу України та надано пропозиції щодо вдосконалення його окремих положень.*

***Ключові слова:** приватні відносини, фізичні особи, юридичні особи, право особисте, право речове, право інтелектуальної власності, право зобов'язань, право сімейне, право спадкове, право приватне міжнародне, публічність прав цивільних.*

Вступ

Цивільні відносини стрімко розвиваються в умовах суспільних змін, трансформації економіки, зазнаючи впливу технічного прогресу, цифровізації та євроінтеграції. Тому правове регулювання помітно відстає і не повною мірою відповідає сучасному стану цих відносин. Отже, назріла потреба в оновленні Цивільного кодексу України як головного акта цивільного законодавства. Підготовка відповідного законопроекту зайняла тривалий час, що дозволило врахувати нові правові реалії, судову практику, досвід інших країн і передбачувані виклики на майбутнє.

Основна частина

Як зазначено в пояснювальній записці до проекту Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09.04.2026) (далі – законопроект), його метою є рекодифікація та системне оновлення приватного (цивільного) права України шляхом ухвалення нового Цивільного кодексу України як цілісного, внутрішньо узгодженого та ефективного кодифікованого акта. Для досягнення визначеної мети запропоновано на базі чинного Цивільного кодексу України, Сімейного кодексу України, Закону України «Про міжнародне приватне право» здійснити комплексне оновлення основних інститутів приватного права у дев'яти взаємоузгоджених книгах нового Цивільного кодексу України. Варто наголосити, що книга дев'ята «Публічність прав цивільних» присвячена оприлюдненню, реєстрації прав, обтяжень, обмежень, юридичних станів, правочинів та юридичних фактів, що є нетрадиційним для кодексу приватного права і зазвичай не охоплюється його предметом регулювання.

Законопроект містить багато новел, зокрема: до джерел права віднесено звичай національний та національної меншини, локальний акт юридичної особи; у динаміці цивільних прав та обов'язків виокремлено їх зупинення та поновлення; впроваджено принцип заборони суперечливої поведінки; у склад збитків включено превентивні витрати; розширено особисті права фізичної особи та акцентовано увагу на основних особистих правах юридичних осіб; встановлено вичерпність організаційно-правових форм юридичних осіб; введено до переліку обмежених речових прав нові їх види; підставою захисту прав чітко

визначено також загрозу їх порушення; виокремлено зобов'язально-правові способи забезпечення виконання зобов'язань, а речові способи забезпечення перенесено до книги третьої «Речове право»; суттєво змінено підходи до розуміння відповідальності у цивільному праві; передбачено юридичний режим спільності майна подружжя; закріплено спадкування права на репарації, на цифрові речі; введено заповіт про розпорядження репродуктивним біологічним матеріалом й ін.

Особливістю законопроекту є те, що у ньому застосовано багато нової термінології, яка потребуватиме періоду адаптації у практичному застосуванні (осідок, право очікування, посідання, цифрова приватність, цифровий образ, постмортальні особисті права, протиставність та ін.) Так, «осідок» синонімується із двома термінами: з «місцем проживання» та «місцезнаходженням» і паралельно з ними вживається. Деяка термінологія законопроекту, на наш погляд, може ускладнити розуміння приватно-правових норм. Наприклад, у книзі третій «Право речове» розділ VI має назву «Загальні приписи про речові права». Глава 21 цього розділу має назву «Підвалини речових прав», а її § 1 називається «Поняття, види та засади речових прав». Стаття 357 § 1 називається «Зasadничі приписи речових прав». Одразу виникає питання про розрізнення або синонімізм понять «загальні приписи» і «zasadничі приписи», «підвалини речових прав» і «zasади речових прав». Це той випадок, коли різноманіття української літературної мови не повною мірою йде на користь уніфікації юридичної термінології та її чіткості.

Подібним прикладом також є стаття 411 законопроекту під назвою «Протиставність третім особам застереження про невідчужуваність речі». У змісті цієї статті нема жодного використання терміну *«протиставність»*, а отже, доцільність його використання видається сумнівною. Саму назву статті можна було б сформулювати таким чином: *«Застереження третім особам про невідчужуваність речі»*.

Незрозумілим за змістом вбачається вжиття терміну *«протиставність»* у частині п'ятій статті 1910 книги дев'ятої «Публічність прав цивільних»: «Оприлюднення відомостей, що мають лише інформаційний або статистичний характер, не зумовлює наслідків щодо *протиставності* або пріоритету прав, якщо іншого не встановлено законом». Виникає питання, кому і що може чи не може протиставлятися у випадку оприлюднення відомостей. Через незрозуміння закладеного змісту *«протиставності»* неможливо запропонувати простіший і зрозумілий для всіх виклад цієї частини статті 1910 законопроекту.

Цілком погоджуючись із необхідністю оновлення Цивільного кодексу України, не заперечуючи позитивних напрацювань та загалом схвалюючи підготовлений законопроект, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування стосовно його вдосконалення.

1. На наш погляд, бракує чіткості в окремих положеннях законопроекту, які тісно пов'язані з іншими чинними нормативно-правовими актами. Так, у статті 56 законопроекту йдеться про «застосування процедури задоволення вимог кредиторів за приписами Кодексу України з процедур

банкрутства» (далі –КУзПБ). Наголосимо, що в КУзПБ (частина друга статті 6; стаття 130) визначено дві процедури щодо фізичної особи-боржника: реструктуризація боргів і погашення боргів боржника¹. Отже, процедури під назвою «задоволення вимог кредиторів» немає. Проте задоволення вимог кредиторів є метою процедури погашення боргів боржника. Тому зміст статті 56 законопроекту бажано викласти у такій редакції: *«1. Стосовно фізичної особи, яка неспроможна виконати свої майнові зобов'язання і погасити борги, може бути відкрито провадження у справі про неплатоспроможність і запроваджено процедуру реструктуризації боргів або таку фізичну особу може бути визнано банкрутом у справі про неплатоспроможність із застосуванням процедури погашення боргів боржника за приписами Кодексу України з процедур банкрутства».*

2. У статті 21 законопроекту йдеться про захист цивільних прав медіатором, але відповідно до пункту другої частини першої статті 1 Закону України «Про медіацію»² медіатор є спеціально підготовленою нейтральною, незалежною, неупередженою фізичною особою, яка проводить медіацію. Отже, він не захищає права сторін конфлікту, а сприяє примиренню та вирішенню конфлікту за згодою сторін. Звичайно, якщо конфлікт уже наявний, то сторона, яка зазнала негативних наслідків під час конфлікту, може захистити свої права за результатами медіації, якщо вдасться врегулювати такий конфлікт шляхом переговорів. Тому пропонуємо змінити редакцію статті 21 законопроекту:

«Стаття 21. Захист цивільних прав та правомірних інтересів у процедурі медіації.»

Захист цивільних прав та правомірних інтересів особи можливий у спосіб проведення медіації як позасудової процедури врегулювання цивільного конфлікту (спору) у випадках та порядком, що визначені законом та/або договором.»

3. У частині четвертій статті 333 законопроекту визначено, що «доступ до кореспонденції фізичної особи можливий за рішенням суду у випадках, установлених законом, з метою запобігання кримінальному правопорушенню або з'ясування істини під час розслідування у кримінальному провадженні, якщо неможливо одержати інформацію в інший спосіб». Але відповідно до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) під час розслідування у кримінальному провадженні істина не з'ясовується, поняття «істина» відсутнє у кримінально-процесуальному законодавстві України. З'ясування істини було завданням розслідування за радянським кримінальним законом. За приписами чинного КПК України³ (статті 159–166) на підставі ухвали слідчого судді стороні кримінального провадження надається тимчасовий доступ до речей і документів, зокрема і тих, в яких міститься охоронювана законом таємниця. Особисте листування особи та інші записи

¹ Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>

² Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

³ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

особистого характеру кримінальний закон відносить до охоронюваної законом таємниці. Статтями 261 та 262 КПК України передбачено накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома та огляд і виїмку кореспонденції. Також відповідно до статті 267 КПК України під час виконання негласних слідчих дій можливе обстеження житла чи інших неpubлічних місць з метою виявлення речей, документів, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи зразків таких речей або документів і т.п. З урахуванням положень чинного КПК України та спеціальних законів про правовий статус органів, які здійснюють досудове розслідування, частину четверту статті 333 законопроекту доцільно викласти у такій редакції: *«4. Доступ до кореспонденції фізичної особи можливий за рішенням суду у випадках, установлених законом, з метою запобігання кримінальному правопорушенню або доведення обставин у кримінальному провадженні, якщо неможливо іншими способами їх довести».*

4. В абзаці першому частини третьої статті 1472 книги шостої «Право сімейне» визначено, що сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права і обов'язки. З цього випливає, що членами сім'ї можуть бути особи, які не перебувають у родинних зв'язках. На практиці такі приклади відомі (дві жінки-подружки на старості років проживали однією сім'єю, дбаючи одна про одну, або бездітне подружжя взяло на проживання у свій будинок повнолітнього хлопця-сироту, якого направили на роботу в сільську школу, і він залишився у них та став членом їхньої сім'ї). Але в абзаці другому частини третьої статті 1472 законопроекту чомусь серед членів сім'ї особи, які не є родичами, вже не вказані. Тому перший і другий абзаци частини третьої статті 1472 не узгоджені між собою. Можливий виклад абзацу другого частини третьої статті 1472 у такій редакції: *«Членами сім'ї є подружжя, батьки та діти, усиновлювачі та усиновлені, діти та особи, які взяли дітей на виховання у сім'ю, а також інші родичі за походженням та особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки».*

Зважаючи на викладені вище міркування і на те, що у розділі XIX «Прикінцеві положення» цього законопроекту не запропоновані відповідні зміни до Кодексу України з процедур банкрутства, до Кримінального процесуального кодексу України, до Закону України «Про медіацію», на наш погляд, у цьому законопроекті необхідно усунути недоліки та привести його у відповідність до чинних положень КУЗПБ, КПК України та Закону України «Про медіацію» (Таблиця 1).

Висновок

Законопроект актуальний і його прийняття є доцільним. Він сприятиме реалізації та захисту цивільних прав, поєднає доктринальні напрацювання з практикою та спрямує приватно-правове регулювання у руслі євроінтеграційних вимог. Загалом законопроект відповідає Конституції України, висновкам Європейського суду з прав людини, сформованим у справах, що стосуються приватно-правових відносин. Водночас доцільно узгодити нововведення

термінології з чинним законодавством та вдосконалити у проекті Цивільного кодексу України окремі норми, з урахуванням висловлених вище пропозицій, які, на нашу думку, сприяли би покращенню змісту законопроекту. Вважаємо, що такі доопрацювання можливі на стадії розгляду проекту Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09.04.2026) у Верховній Раді України.

Пропозиції до проекту Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09.04.2026)

№ з/п	Редакція, подана суб'єктом права законодавчої ініціативи	Пропонована редакція з урахуванням зауважень і пропозицій, викладених у довідці	Лаконічне обґрунтування запропонованих змін
Проект Цивільного кодексу України			
1.	<p align="center"><i>Стаття 21. Захист цивільних прав та правомірних інтересів медіатором</i></p> <p align="center"><i>1. Медіатор захищає цивільні права та правомірні інтереси особи у спосіб проведення медіації як позасудової процедури врегулювання цивільного конфлікту (спору) у випадках та порядком, що визначені законом та/або договором.</i></p>	<p align="center"><i>Стаття 21. Захист цивільних прав та правомірних інтересів у процедурі медіації</i></p> <p align="center"><i>1. Захист цивільних прав та правомірних інтересів особи можливий у спосіб проведення медіації як позасудової процедури врегулювання цивільного конфлікту (спору) у випадках та порядком, що визначені законом та/або договором.</i></p>	<p>Зміна назви статті та її змісту викликана необхідністю узгодити законопроект із Законом України «Про медіацію», відповідно до якого медіатор не здійснює захист цивільних прав та правомірних інтересів особи. Але у випадку врегулювання спору між сторонами шляхом переговорів сторона може захистити свої права чи інтереси.</p>
2.	<p align="center">Стаття 56. Юридичні наслідки неспроможності фізичної особи виконати свої майнові зобов'язання і погасити борги</p> <p align="center">1. Стосовно фізичної особи, яка неспроможна виконати свої майнові зобов'язання і погасити борги, може бути відкрито провадження у справі про неплатоспроможність і запроваджено процедуру реструктуризації боргів або таку фізичну особу може бути визнано банкрутом у справі про неплатоспроможність із застосуванням процедури задоволення вимог кредиторів за приписами Кодексу України з процедур банкрутства.</p>	<p align="center">Стаття 56. Юридичні наслідки неспроможності фізичної особи виконати свої майнові зобов'язання і погасити борги</p> <p align="center">1. Стосовно фізичної особи, яка неспроможна виконати свої майнові зобов'язання і погасити борги, може бути відкрито провадження у справі про неплатоспроможність і запроваджено процедуру реструктуризації боргів або таку фізичну особу може бути визнано банкрутом у справі про неплатоспроможність із застосуванням процедури погашення боргів боржника за приписами Кодексу України з процедур банкрутства.</p>	<p>Пропонована редакція статті містить правильну назву процедури, що застосовується до фізичної особи-боржника відповідно до приписів КУзПБ й усуває невідповідність норми законопроекту чинному КУзПБ у цій частині.</p>

3.	<p>Стаття 333. Право на таємницю кореспонденції</p> <p>...</p> <p>4. Доступ до кореспонденції фізичної особи можливий за рішенням суду у випадках, встановлених законом, з метою запобігання кримінальному правопорушенню або з'ясування істини під час розслідування у кримінальному провадженні, якщо неможливо одержати інформацію в інший спосіб.</p>	<p>Стаття 333. Право на таємницю кореспонденції</p> <p>...</p> <p>4. Доступ до кореспонденції фізичної особи можливий за рішенням суду у випадках, установлених законом, з метою запобігання кримінальному правопорушенню або доведення обставин у кримінальному провадженні, якщо неможливо іншими способами їх довести.</p>	<p>Запропонована редакція частини четвертої статті 333 законопроекту узгоджується з нормами чинного КПК України. Також усувається радянський термін «істина», що застосовувався у процесуальних законах і був метою судового розгляду кримінальної справи.</p>
4.	<p>Стаття 411. Протиставність третім особам застереження про невідчужуваність речі</p> <p>...</p>	<p>Стаття 411. Застереження третім особам про невідчужуваність речі</p> <p>...</p>	<p>Запропонована зміна назви статті доцільна з метою спрощення її розуміння та вилучення лишнього терміну «протиставність», який не має відношення до змісту статті.</p>
5.	<p>Стаття 1472. Сім'я</p> <p>3. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права і обов'язки.</p> <p>Членами сім'ї є подружжя, батьки та діти, усиновлювачі та усиновлені, діти та особи, які взяли дітей на виховання у сім'ю, а також інші родичі за походженням, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права і обов'язки.</p> <p>...</p>	<p>Стаття 1472. Сім'я</p> <p>3. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки.</p> <p>Членами сім'ї є подружжя, батьки та діти, усиновлювачі та усиновлені, діти та особи, які взяли дітей на виховання у сім'ю, а також інші родичі за походженням та особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки.</p>	<p>У запропонованій редакції абзацу другого частини третьої статті 1472 законопроекту уточнено перелік членів сім'ї, до яких мають бути віднесені й особи, які не є родичами за походженням, але спільно проживають з іншими, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки.</p>

* Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.